

- ชื่อเรื่อง : พัฒนาการของสถาบันอุดมศึกษาของรัฐหลังการเปลี่ยนแปลง
การปกครองของประเทศไทย
- ผู้วิจัย : นายวิรัช จงอยู่สุข
- ที่ปรึกษา : ผศ.ดร.ประจักษ์ สายแสง
- ประเภทบทนิพนธ์ : วิทยานิพนธ์ กศ.ด. (การบริหารการศึกษา) มหาวิทยาลัยนเรศวร, 2545

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาพัฒนาการของสถาบันอุดมศึกษาของรัฐหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองของประเทศไทย โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาพัฒนาการอย่างเป็นระบบของสถาบันอุดมศึกษาของรัฐในประเทศไทย
2. เพื่อวิเคราะห์ความเป็นมาของพัฒนาการของสถาบันอุดมศึกษาของรัฐในประเทศไทย
3. เพื่อเปรียบเทียบพัฒนาการของสถาบันอุดมศึกษาของรัฐในสมัยต่างๆ

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย

สถาบันอุดมศึกษาของรัฐหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง จำนวน 27 แห่ง ประกอบด้วย มหาวิทยาลัยของรัฐในส่วนราชการ 19 แห่ง มหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ 4 แห่ง สถาบันราชภัฏ 1 แห่ง (แทนสถาบันราชภัฏ 41 แห่ง) สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล 1 แห่ง (แทนวิทยาเขต 35 แห่ง) สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ 1 แห่ง และสถาบันเทคโนโลยีปทุมวัน 1 แห่ง

ระเบียบวิธีวิจัย

1. แผนแบบของกรวิจัย คำนึงการวิจัยโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงบรรยาย (Descriptive Research) และเทคนิควิเคราะห์เอกสาร (Documentary Analysis)
2. วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล
 - 1) ศึกษาเรื่องพัฒนาการของสถาบันอุดมศึกษาหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองของรัฐของประเทศไทยจากวิทยานิพนธ์ หนังสือเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ประวัติบุคคล วารสารทั้งภาษาไทยและต่างประเทศ การสืบค้นจากเว็บไซต์ (Website) ของสถาบันอุดมศึกษาในประเทศและต่างประเทศ เอกสารของทางราชการ รายงานประจำปีของสถาบันอุดมศึกษาต่างๆ บันทึก ฎระเบียบ และคำสั่งต่างๆ ทางราชการ โดยค้นคว้าจากห้องสมุดของสถาบันการศึกษา กระทรวง ทบวง กรม รวมทั้งกองต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง
 - 2) วิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร

3) รวบรวมข้อมูลทีวิเคราะห์แล้วจากการศึกษาค้นคว้าเรียบเรียงเป็นวิทยานิพนธ์

ผลการศึกษา

ผลการศึกษาพบว่าปัจจัยที่เป็นแรงกระตุ้นให้มีการจัดตั้งสถาบันอุดมศึกษาของประเทศไทยอาจพิจารณาแยกให้ละเอียดได้สองช่วงคือ ปัจจัยที่เป็นแรงกระตุ้นช่วงสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ และปัจจัยที่เป็นแรงกระตุ้นช่วงสมัยปัจจุบันซึ่งนับแต่ความต้องการทางการเมืองจนถึงสมัยแห่งการเร่งรัดพัฒนาเศรษฐกิจเป็นต้นมา

ปัจจัยที่เป็นแรงกระตุ้นช่วงสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ประเด็นที่หนึ่งคือ อิทธิพลของประเพณีการศึกษา จารีตวัฒนธรรมไทยที่มีมาแต่กาลก่อน เช่นนักเรียนภิกษุอายุตั้งแต่ 20 - 21 ปีขึ้นไปจะศึกษาพระศาสนาอย่างลึกซึ้งควบคู่ไปกับวิชาการชั้นสูงอื่นๆ เพื่อเตรียมตัวเข้ารับราชการ ซึ่งสอดคล้องกับที่ เดวิด เค วายแอทท์ (David K. Wyatt) ได้วิเคราะห์ว่าคล้ายคลึงกับมหาวิทยาลัยในยุโรปสมัยกลาง ประเด็นที่สองคือ อิทธิพลของแนวคิดจากต่างประเทศ ประเด็นที่สามคือ ความต้องการข้าราชการพลเรือนให้เข้ามาช่วยรับราชการจากการตั้งกระทรวงต่างๆ ขึ้นในสมัยรัชกาลที่ห้า ประเด็นที่สี่คือ ความต้องการของกรมศึกษาธิการ กระทรวงธรรมการ ต้องการให้มีการจัดการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษาในสังกัดของตนเอง

ปัจจัยที่เป็นแรงกระตุ้นให้มีการจัดตั้งสถาบันอุดมศึกษาของรัฐหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ประเด็นแรกคือ ความต้องการพัฒนาทางการเมือง การปกครอง ประเด็นที่สองคือ ความต้องการที่จะพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ ประเด็นที่สามคือ กระแสแรงหนุนนำทางการเมือง ประเด็นที่สี่คือ การจัดตั้งอุดมศึกษาจากการวางแผนของทบวงมหาวิทยาลัย ประเด็นที่ห้า คือ กระแสจากแรงผลักดันของประชาชน ประเด็นที่หก กระแสแรงผลักดันจากความต้องการเข้าศึกษาต่อของนักเรียนที่จบชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายซึ่งมีจำนวนมากขึ้นจนต้องมีมหาวิทยาลัยเปิดมารองรับ

ประเด็นด้านการจัดตั้ง สถาบันอุดมศึกษา สรุปได้ดังนี้

ปี พ.ศ. 2476 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมืองได้เกิดขึ้นตามพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมืองเมื่อวันที่ 20 มีนาคม พ.ศ. 2476

ปี พ.ศ. 2486 เกิดมหาวิทยาลัยขึ้น 3 แห่ง คือ มหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์และมหาวิทยาลัยศิลปากร

ปี พ.ศ. 2496 เกิดวิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร

ปี พ.ศ. 2507 มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ได้เกิดขึ้นเพื่อสร้างความเสมอภาคให้แก่ประชาชนในท้องถิ่น

ปี พ.ศ. 2508 มหาวิทยาลัยขอนแก่นได้กำเนิดขึ้นตามพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยขอนแก่น พ.ศ. 2508

ปี พ.ศ. 2509 สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์เกิดขึ้นตามพระราชบัญญัติสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ พ.ศ. 2509

เมื่อวันที่ 22 กันยายน พ.ศ. 2510 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานชื่อสงขลานครินทร์ให้เป็นชื่อมหาวิทยาลัย ตามพระนามฐานันดรศักดิ์ของสมเด็จพระบรมราชชนกกรมหลวงสงขลานครินทร์

พ.ศ. 2514 มหาวิทยาลัยรามคำแหงได้รับการจัดตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 2 มีนาคม พ.ศ. 2514 ตามพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยรามคำแหง พ.ศ. 2514

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ได้จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช พ.ศ. 2521

ปี พ.ศ. 2528 สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง และสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ ได้แยกตัวออกมาเป็นสถาบันอิสระ สำหรับสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรีได้ยกสถานะเป็นมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรีตามพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรีประกาศในราชกิจจานุเบกษาเมื่อวันที่ 6 มีนาคม พ.ศ. 2541 และเปลี่ยนสถานะจากมหาวิทยาลัยของรัฐเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับ

ปี พ.ศ. 2498 วิทยาลัยวิชาการศึกษาบางแสนได้รับการสถาปนา ขึ้นเมื่อวันที่ 8 กรกฎาคม พ.ศ. 2498 ได้ยกฐานะเป็นมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เมื่อปี พ.ศ. 2517 และได้รับการสถาปนาเป็นมหาวิทยาลัยบูรพาตามพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยบูรพา พ.ศ. 2533

ปี พ.ศ. 2510 วิทยาลัยวิชาการศึกษาพิษณุโลกได้รับการสถาปนาขึ้นเมื่อวันที่ 25 มกราคม พ.ศ. 2510 และพัฒนาขึ้นเป็นมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒพิษณุโลก เมื่อวันที่ 9 สิงหาคม พ.ศ. 2517 และยกฐานะเป็นมหาวิทยาลัยเอกเทศชื่อมหาวิทยาลัยนเรศวร ตามพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยนเรศวร พ.ศ. 2533

ปี พ.ศ. 2533 เกิดมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารีขึ้นตามพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี พ.ศ. 2533

ปี พ.ศ. 2533 มหาวิทยาลัยอุบลราชธานีได้ถือกำเนิดขึ้นตามพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี พ.ศ. 2533

เป็นที่น่าสังเกตว่ามหาวิทยาลัยของรัฐจำนวน 4 แห่ง คือ มหาวิทยาลัยนเรศวร มหาวิทยาลัยบูรพา มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี และมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารีได้รับการจัดตั้งในปีเดียวกันคือ ในปี พ.ศ. 2533 และมหาวิทยาลัยทั้ง 4 แห่งนี้ ไม่ได้ตั้งอยู่ในกรุงเทพมหานคร แต่ตั้งอยู่ในต่างจังหวัดทั้งสิ้น

ปี พ.ศ. 2535 มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ได้ก่อตั้งขึ้นมาตามพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ พ.ศ. 2535 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานนามให้มหาวิทยาลัยแห่งนี้จากสร้อยพระนามของสมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์อัครราชกุมารี

ปี พ.ศ. 2537 มหาวิทยาลัยมหาสารคามได้ก่อตั้งขึ้นมาตามพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหาสารคาม พ.ศ. 2537

ปี พ.ศ. 2531 สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล ได้เปลี่ยนชื่อจากวิทยาลัยเทคโนโลยีและอาชีวศึกษาตามพระราชบัญญัติวิทยาลัยเทคโนโลยีและอาชีวศึกษาซึ่งประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 27 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2518

ปี พ.ศ. 2538 สถาบันราชภัฏ 41 แห่ง ถือกำเนิดขึ้นตามพระราชบัญญัติสถาบันราชภัฏ พ.ศ. 2538

ปี พ.ศ. 2539 ได้ตราพระราชบัญญัติยกฐานะมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒภาคใต้เป็นมหาวิทยาลัยทักษิณ ตามพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยทักษิณ พ.ศ. 2539

ปี พ.ศ. 2539 มหาวิทยาลัยแม่โจ้ได้ก่อตั้งขึ้นมาตามพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยแม่โจ้ พ.ศ. 2539

ปี พ.ศ. 2541 มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวงได้รับการจัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง พ.ศ. 2541 มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวงเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐที่มีอิสระเป็นส่วนราชการ เช่นเดียวกับมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี และมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี

ปี พ.ศ. 2541 สถาบันเทคโนโลยีปทุมวัน และสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ได้รับการเปลี่ยนชื่อตามพระราชบัญญัติสถาบันเทคโนโลยีปทุมวัน พ.ศ. 2541 และพระราชบัญญัติสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ พ.ศ. 2541 ตามลำดับ

ในด้านโครงสร้างการบริหารของมหาวิทยาลัยต่างๆ หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองจนถึงปัจจุบันมีลักษณะพอสรุปได้ดังนี้ ในช่วงแรกของการก่อตั้งจะมีโครงสร้างของการบริหารแตกต่างกันไปตามประวัติ พัฒนาการ สภาพการณ์ของสังคม สภาพการณ์ทางการเมือง และสภาพแวดล้อมในขณะนั้น เช่น มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์มีโครงสร้างการบริหารในรูปของคณะกรรมการและบุคคลเป็นสามส่วน คือ คณะกรรมการมหาวิทยาลัย ผู้ประสานงานมหาวิทยาลัย และคณบดี แต่ในช่วงต่อมาจนถึงปัจจุบันโครงสร้างของการบริหารจะมีลักษณะเป็นสากลมากขึ้น คือ คล้ายกันเกือบทุกมหาวิทยาลัย เช่น มีสภามหาวิทยาลัย สภาวิชาการ อ.ก.ม. ของมหาวิทยาลัยนั้นๆ มีอธิการบดี เป็นผู้บังคับบัญชาสูงสุด

ในเรื่องของหลักสูตรและการสอนในช่วงแรกของการจัดตั้ง มหาวิทยาลัยทั้งหลายจะเปิดสอนวิชาเฉพาะทางเพียงด้านเดียวเท่านั้น แต่เมื่อมหาวิทยาลัยทั้งหลายเหล่านั้นมีการพัฒนาขึ้นมาตามลำดับ การเปิดสาขาวิชาเพื่อการรองรับความต้องการของชุมชนรวมถึงการเข้าสู่ความเป็นสากลก็ทำให้มีหลากหลายสาขาวิชา

ในด้านการวิจัยและการบริการชุมชนในช่วงแรกการจัดตั้ง มหาวิทยาลัยทั้งหลายยังให้ความสำคัญกับการวิจัยและการบริการชุมชนน้อย การวิจัยส่วนใหญ่จะเป็นการวิจัยเฉพาะบุคคลเพื่อประกอบวิชาชีพ เช่น แพทย์ เกษตร เป็นต้น หรือมีจะนั้นก็เป็นการวิจัยในรูปแบบของวิทยานิพนธ์ แต่หลังจากนั้นมา งานวิจัยและการบริการชุมชนเป็นงานหลัก 1 ใน 4 ประการของภารกิจของมหาวิทยาลัยหรือสถาบันต่างๆ สถาบันและมหาวิทยาลัยทั้งหลายจึงสนับสนุนให้มีการวิจัยและการบริการชุมชนมากขึ้น

ในเรื่องของการทำนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรมในระยะแรกของการจัดตั้งมหาวิทยาลัยงานด้านการทำนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรมมีน้อย จนเมื่อมหาวิทยาลัยทั้งหลายจัดให้มีภารกิจหลัก 4 ประการของมหาวิทยาลัย งานทำนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรมจึงเป็น 1 ใน 4 ภารกิจของมหาวิทยาลัยด้วย